

KÖNYVISMERTETŐ

Elveszte(get)ett évtized(ek) az Európai Unióban?

Farkas Beáta (szerk.):

The Aftermath of the Global Crisis
in the European Union.

Cambridge Scholars Publishing,
Newcastle upon Tyne, 2013

Napjainkban a közgazdasági tudományos élet, megjelent tudományos publikációk, közgazdasági viták teljesen átítatottak a 2007–2008-as gazdasági válság hatásaival, következményeivel, és még napjainkban is számtalan olyan tanulmány található, amelyek az okokat igyekeznek feltárni újabb és újabb módszerekkel. Bármilyen jellegű – de gazdasági tartalmú – olvasmányt veszünk a kezünkbe, ami az elmúlt néhány évben jelent meg, biztosan találkozunk benne a válság, válságkezelés, válságmenedzsment szóval. Foglalkozzunk akár makrogazdasági, akár regionális, akár nemzetközi kérdésekkel, esetleg üzleti tudományokkal, vagy például fogyasztói preferenciák vizsgálatával, nem hagyhatjuk figyelmen kívül ezt a globális folyamatot. Ebből kifolyólag mára – talán a médiának is köszönhetően – mindenkinek jól kialakult véleménye van e válság gazdasági hatásairól, folyamatáról, háttéréről. Egy ilyen környezetben merész vállalkozás egy olyan kötettel „megjelenni a piacon”, ami a válsággal foglalkozik. Egy – különösen egy nyomtatott formában is megjelent – könyvvel szemben ugyanis további elvárás az, hogy időtálló legyen. Úgy hiszem, hogy

a Farkas Beáta szerkesztésében elkészült kötet teljesíteni tudja ezt az elvárást: a 11 – angol nyelvű – tanulmányból álló könyv 2013-ban jelent meg a Cambridge Scholars Publishing gondozásában.

A „*The Aftermath of the Global Crisis in the European Union*” című kötetet Farkas Beáta, a Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Karának intézetvezető egyetemi docense szerkesztette.

A könyv alapját a 2012 tavaszán, a Szegedi Tudományegyetem által szervezett nemzetközi konferencia (Crisis Aftermath: Economic policy changes in the EU and its Member States) adja. A könyv bevezetőjét Farkas Beáta írta, és ugyan nem jelenik meg markánsan, de a kötet központi kérdése, melyre a benne szereplő tanulmányokat felfűzték, talán így fogalmazható meg a legegyszerűbben: „*Mi lesz veled, Európai Unió?*” Már ez a kérdés is jelzi azt, hogy inkább a jövőbeli opciókat vázolják a kötet tanulmányainak szerzői, így nem egy újabb, a válság mögött meghúzódó okokat vizsgáló könyvet vehetünk kézbe. Mindezzel pedig igenis aktuális, és a valóságra ráébresztő, elgondolkodtató kötetet tanulmányozhatunk.

A kötetben szereplő tanulmányok szerzői széles spektrumot fednek le, és a tudományos szakma több területének képviselőjének elemzése jelent meg. A szerzők között ugyanis megtalálható az Európai Számvevőszék (Luxemburg) mellett a Bruegel Intézet (Brüsszel), a Turku Egyetem (Finnország), a Kobe Egyetem (Japán), a görög American College, valamint a European Policy Centre (Brüsszel) kutatója. Továbbá a Ma-

gyar Költségvetési Tanács elnöke, a Műegyetem (Budapest), a Pannon Egyetem (Veszprém) és a Szegedi Tudományegyetem tudományos kutatói írásait is közli a könyv. Mindez lehetővé teszi azt, hogy a kötet központi kérdését olyan szakemberek szemszögéből is megismerhessük, akik közvetlen közelről tapasztalják az európai uniós döntéshozatalt. Már a szerzők miatt is érdemes e kötetet a kezünkbe venni.

A kötet 11 tanulmánya három fejezetben jelenik meg. Az első rész – három elemzésen keresztül – a gazdasági növekedés lehetőségeit elemzi, több szemszögből: milyen kihívásokkal találkozunk, és azokat hogyan lehet kezelni, milyen eszközök állnak rendelkezésre a gazdasági növekedés felgyorsítására, és milyen konzekvenciákat lehet levonni a japán recesszió következményeiből, kezeléséből. A második fejezet – szintén három tanulmányt tartalmazva – a fiskális és a monetáris politika kihívásait taglalja: az EU-költségvetés mellett az EU-válság gyökereit is megismerhetjük, valamint a Gazdasági és Monetáris Unió gyengülő szerepéről kaphatunk általános képet. A kötet harmadik része – öt tanulmányra épülve – a kohéziós országok (közép- és kelet-európai országok, mediterrán országok) problémáit és lehetőségeit igyekszik feltárni: az európai konvergenciamodellben látható töréspont, a közép- és kelet-európai országok válságkezelésének hasonlóságai és különbségeit taglaló fejezetek után ezen országok eurózához való csatlakozásának lehetőségeit is megismerhetjük, valamint részleteket kaphatunk a gö-

rög fiskális politika válságkezelési eszközeiről és a magyar lassú gazdasági növekedésének okairól is.

A fejezeteket és a címeket áttekintve mindenképpen egy jól felépített kötetet lapozhatunk fel: az általánosabb kérdések (az EU jövője, az EU fiskális politikája) felől haladunk konkrétabb, kisebb egységek felé (Közép-Kelet-Európa, Görögország, Magyarország). Két kiugró elemre szeretném felhívni a figyelmet: egyrészt a kötet erősségének tekinthető az, hogy Japán is bekerült egy alapvetően EU-s folyamatok taglaló műbe. Másrészt a szerkezetet áttekintve egyértelművé válik, hogy a kötet nagyjából a kelet-európai és a kohéziós országokkal foglalkozik, rámutatva arra, hogy ezek az országok teljesen más lehetőségekkel rendelkeznek, mint a nyugati országok, és hogy ezek az országok más problémákkal is szembesültek: a konvergenciafolyamat korlátozottan tűnik. Kiemelendő, hogy a kötet hangsúlya inkább a kelet-európai országok felé tolódik, így nem Írország, Spanyolország vagy Portugália, esetlegesen Olaszország gazdasági gondjairól kaphatunk egy újabb áttekintést, hanem egy olyan területről, amelyben közvetlenül is élünk.

A könyvben szereplő tanulmányok módszertani háttere ugyanolyan változatos, mint a szerzők maguk. Ez azonban egyáltalán nem probléma. A kötetben szereplő tudományos közleményeket három csoportba lehet sorolni a módszer alapján: egy része elméleti fejtegetésre épül, másik része leíró statisztikát alkalmaz, míg a harmadik csoportba az ökonometriai módszereket is felvonultató kutatások sorolhatók. Ebből kifolyólag, véleményem szerint, a végkövetkeztetések kellően megalapozottak, és a változatosság miatt minden irányultságú kutató megtalálhatja a

számára vonzó részeket a tanulmányokban.

A kötet első nagyobb egysége az európai gazdasági növekedés kilátásait taglalja. A fejezet első részében *Fabian Zuleeg* azt vizsgálja, hogy az európai válságnak milyen hosszú távú hatásai vannak, és hogy ez a válság hasonlítható-e a Japán által átélt két elvesztegetett évtizedhez. Az Európai Uniónak ugyanis a válságon és annak kezelésén túl olyan kihívásokkal is szembe kell néznie, mint a globalizáció, az erőforrásokért folyó verseny, a növekvő egyenlőtlenség és növekvő munkanélküliség, a demográfiai kihívások (előregező társadalom), valamint a klímaváltozás. Ezek pedig az EU hosszú távú növekedési lehetőségeit befolyásolják, így – véli a szerző – ha nem próbálnak meg reagálni ezekre a kihívásokra, akkor az Európai Unió akár Japán útjára is „tévedhet”, és az EU vonatkozásában is beszélhetünk majd elvesztett (vagy elvesztegetett?) évtizedről. A szerző viszont hangsúlyozza azt is, hogy ez az EU esetében nem feltétlenül fog látványos visszaesésben tetten ölteni, sokkal inkább a növekedés ütemének lassulásáról lehet majd beszélni. A szerző a helyzet megoldásaként komoly szerepet szán az európai polgároknak, és nem kizárólag az EU-s intézmények szerepének változásában látja a probléma megoldását.

Fabian Zuleeg gondolatmenetét folytatva *Matti Viren* tanulmányában már arra is választ kaphatunk, hogy miként lehetne az európai gazdasági növekedést gyorsítani. Ennek alapjául pedig a munkaerőpiac működését, az árversenyt és a kormányzat növekedését tekinti, és elemzéséhez ökonometriai modellt használ. Bár az eredmények biztatóak, hiszen a szerző kimutatta, hogy van lehetőség az európai gazdasági növekedés gyorsítására,

azonban azt is beismeri, hogy ehhez népszerűtlen reformok megtételére van szükség.

Ez a két tanulmány azt taglalja, hogy milyen sokkok érhetik Európát hosszú távon, ha nem cselekszik rövid időn belül. Így a japán recesszió – ami már két évtizede tart – és az az elleni törekvések akár tanulsággul is szolgálhatnak Európa számára. Így a fejezet zárótanulmánya érdekes válaszokkal szolgálhat: *Masahiko Yoshii* ugyanis Japán elvesztegetett évtizedeit elemzi. Olyan kérdésekre tér ki, hogy mi volt Japán hosszú távú recessziójának oka; hogyan lehetne a válságon túllendülni a keresletoldali (fiskális és monetáris politikai) és kínálatoldali eszközök (mint termelékenység növelése) alkalmazásával; valamint a válságnak milyen hatásai voltak a japán gazdaságra nézve. Amiből komoly tanulságokat lehet levonni Európa számára: azt is bemutatja a tanulmány, hogy milyen lépéseket tett Japán a recesszióból való kilépésre, beleértve a fiskális és monetáris politikai intézkedéseket, valamint a strukturális reformokat is. Az európai politika számára rendkívül fontos üzenet az, hogy a japán példát figyelembe véve önmagában a fiskális politikai törekvések, megoldási eszközök nem lehetnek hatékonyak a válságkezelésében, ahhoz ugyanis a vállalatok, a kormányok, az Európai Központi Bank fellépésére is szükség van. A szerző nagyon negatív képet fest az európai jövőről: ha ez nem történik meg, és csak fiskális oldalról kezelik a tüneteket, akkor szerinte – Japánhoz hasonlóan – legalább két elvesztegetett évtizeddel kell számolni Európában is.

A kötet következő nagyobb fejezete továbbviszi ezt a gondolatmenetet, és a fiskális és monetáris politikai kihívásokat taglalja. *Gabriele Cipriani* az EU költségvetését mint a fiskális politika egy

különleges területét elemzi, és betekintést ad az EU-szintű és a nemzeti szintű költségvetési gyakorlatba. Rávilágít arra is, hogy az EU és a nemzeti költségvetések – közpénzügyek – hogyan hatnak egymásra, és az EU-s tevékenységek (célok) mennyiben tudják befolyásolni a nemzeti költségvetés mozgásterét.

Darvas Zsolt kritikai szemmel figyeli az európai válságmenedzsmentet. Tanulmányában tíz pontban foglalja össze, hogy milyen okai voltak az európai válság kialakulásának, azokra milyen politikai válaszok születtek (ha egyáltalán születtek), és igyekszik választ adni arra a kérdésre is, hogy miért olyan nehéz a válságot kezelni. Az okok között olyan tényezőket említ meg, mint például a stabilitási és növekedés paktum problémái, a strukturális alkalmazkodás elmaradása, a tagállamok közötti függőségek, vagy az egységes európai fiskális politika hiánya. A szerző úgy véli, hogy hiába kezeljük a válságot, ha a dél-európai gazdasági problémákra eddig nem született megoldás.

A monetáris politika gondolatmenetét viszi tovább a fejezet zárótanulmánya is: *Losoncz Miklós* a Gazdasági és Monetáris Unió gyengülésének okait vizsgálta, arra fókuszálva, hogy az intézményrendszer és a monetáris unió között milyen kapcsolat figyelhető meg, valamint részletezi azokat az eszközöket, amelyek a monetáris unió pilléreit gyengítették, és a válság kezelésének lehetőségeit is vázolja.

A könyv következő fejezete tartalmazza a legtöbb tanulmányt: a kohéziós országok válsággal való küzdelmét ismerteti. Az egység első elemzésében *Farkas Beáta* azt vizsgálja, hogy a válság fordulópontot jelent-e az európai konvergenciamodellben. A szerző kritizálja azokat az állításokat, melyek szerint ezek az országok jelenleg csak lassuló növekedést

tapasztalnak, hiszen sokkal inkább a felzárkózás elmaradása látszódik, és úgy tűnik, hogy ezek az országok a válság előtti időszakban tapasztalt felzárkózási útra nem tudnak majd visszaállni. Ebből kifolyólag a szerző azt vizionálja – amiről ma már egyre gyakrabban esik szó –, hogy többsebességes Európa alakul ki, ez pedig majd magának a kohéziós politikának az átalakítását is igényli majd.

Kovács Árpád az újonnan csatlakozott országokban megvalósult – vagy megvalósítás alatt lévő – válságkezelési eszközöket elemzi és hasonlítja össze. A szokásos módszerek helyett a hangsúly a költségvetési és a közpénzügyi kérdések felé tolódik, azaz a fiskális politika szemszögéből elemzi a kérdést. *Kiss Gábor Dávid* és *Kosztopoulosz Andreász* viszont már ökonometriai modell alkalmazásával a válság monetáris politikai hatását vizsgálják: azt elemzik, hogy három közép-kelet-európai ország (Csehország, Lengyelország, Magyarország) számára mennyire jó az árstabilitás mint jegybanki cél, valamint mennyire lehet kedvező a gazdasági és monetáris unióhoz való csatlakozás. A modell felépítéséhez kötvény-, valutapiaci és tőzsdei adatokat használtak fel. Ahhoz, hogy pénzügyi stabilitás fenntartható legyen, az árstabilitást kell továbbra is követni, viszont ehhez mindenképpen szükséges az intézményi háttér fejlesztése ebben a három országban.

Az általánosabb megközelítések után *Visvizi Anna* tanulmánya Görögország elemzésére szűkül. A szerző a görög fiskális politikai eszközök eredményességét igyekszik feltárni elemzésében. Ennek eredményeként egy részletes áttekintést kapunk a 2010. május és 2012. június közötti időszakban megtett lépésekről, intézkedésekről, azok hatásairól.

Az országtanulmányok közül azonban Magyarország sem maradhat ki, hiszen hazánk a 90-es években még követendő példa volt, azóta azonban az EU elmaradt országai között foglalunk helyet. A megváltozott helyzet miatt mindenképpen indokolt Magyarország lehetőségeinek vizsgálata, és a kötet így méltán zárul egy ilyen elemzéssel: *Mihályi Péter* azt vizsgálja, hogy milyen okai lehetnek Magyarország lassú gazdasági növekedésének. Úgy véli, hogy a meglévő humán és tőkeállomány hatékonyabb elosztása lehet a kulcs a gyorsabb növekedéshez. Emellett azt a megállapítást teszi, hogy a nagy cégek hiánya nem teszi lehetővé a méretgazdaságossági előnyök kihasználását, így tulajdonosi koncentrációra lenne szükség egyes területeken (például mezőgazdasági föld, erdő), és a kis- és középvállalatoknak is növekedniük kellene legalább közepes céggé. Összességében viszont az alacsony termelékenységre vezethető vissza a magyar gazdasági növekedés alacsony foka.

A kötetet áttekintve egyértelműen állíthatom, hogy a könyvben szereplő tanulmányok magas szakmai színvonalúak, alaposan és megfontoltan lettek kiválogatva. A kötetet haszonnal tudják forgatni a pénzügyek, a fiskális politika iránt érdeklődők, az általánosabb makrogazdasági kérdéseket feszegetők, valamint az ökonometriai elemzéseket szívesen alkalmazók is. Összességében a könyv kiváló és széles áttekintést ad az Európai Unió válságkezeléséről, de ami még inkább a könyv erőssége: arra helyezi a hangsúlyt, hogy az elhúzódó válság egyrészt milyen problémát okozhat hosszú távon Európában, másrészt arra, hogy a közép-kelet-európai országok hogyan tudnak mindezzel szembenézni.

Udvari Beáta